

Valtion nuorisoneuvoston lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan 2020-2023 otettavista asioista

Valtion
nuorisoneuvosto

Valtion nuorisoneuvoston tehtävänä on nuorisolain 6§ mukaan lausua opetus- ja kulttuuriministeriölle valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan (VANUPO) otettavista asioista. Seuraava ohjelma kattaa vuodet 2020-2023.

Nuorisopolitiikassa vain yhteistyöllä voidaan vastata niihin tarpeisiin, joita nuorilla on. Samalla on kuitenkin varmistettava, että poikkihallinnollisen kokonaisuuden koordinaatiovastuu on selkeä. VANUPOssa tulee olla vahva yhdenvertaisuutta edistävä painopiste. Nuorisopolitiikan tarkoitus on edistää yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja tukea nuorten elinoloja. Tämän täytyy näkyä konkreettisesti VANUPOssa toimenpiteinä. On jatkossakin tärkeää kerätä kattavaa tietopohjaa nuorten ulkopuolisuuden ja eriarvoisuuden ilmentymistä ja reagoida sekä ennaltaehkäisevällä että ongelmia ratkaisevalla politiikalla. Kiusaamiseen ja syrjintään pitää puuttua tiukasti. Yhdenvertaisuutta, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta tarvitaan yhäkin ohjelman läpileikkaavana teemana: jo nuorisolain arvopohjassa tavoitellaan kaikille nuorille tasa-arvoista kasvuympäristöä, jossa omaa identiteettiään saa rakentaa yhteiskunnan merkityksellisenä yksilönä.

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuus on viime aikoina laskenut. Samalla nuorten työllisyys on parantunut ja vailta perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien nuorten aikuisten osuus on vähentymässä.⁵ Hyvästä kehityksestä huolimatta nuoret eivät elä yhdenvertaisesti. Niin harrastuksissa esiintyvä kiusaaminen¹, opiskelun taloudelliset esteet³, eriytynyt yhteiskunnallinen vaikuttaminen⁴ kuin nuorten kynnisyys ja sosiaalinen epäluottamus⁶ kertovat siitä, että osa nuorista kokee ulkopuolisuutta tai joutuu syrjinnän kohteeksi. Noin joka kymmenes nuori kokee itsensä yksinäiseksi.⁷ Alle 25-vuotiaiden kotitaloudet ovat kaikista heikoimmassa asemassa, kun katsotaan tulokehityksiä.⁸

Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa tulee näkyä vahva ylisukupolvinen ote, jossa tunnustetaan sukupolvien tasa-arvo. VANUPO:n kantavana tavoitteina tulee olla nuorten eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen. Samalla ohjelman tulee jatkaa sitä työtä, joka edellisessä VANUPOssa aloitettiin. Vuosien 2017–2019 ohjelma sisältää ilmiöitä, joiden johdonmukainen ratkaiseminen vaatii pitkäjänteisyyttä eikä nyt väistyvään ohjelmaan voi suhtautua ”valmiina”. Nuorisopolitiikalla tuetaan heikoimmassa asemassa olevia ja rakennetaan koko Suomen hyvinvointia. Nuorisopolitiikkaan panostamista on helppo perustella niin ennaltaehkäisevien vaikutusten kuin hyvän elämän ja toimivan yhteiskunnan näkökulmista.

Väistyvän VANUPO:n mittariston puutteet tulee korjata uudessa ohjelmassa. Valtion nuorisoneuvosto katsoo, että paras tapa toteuttaa tulevassa VANUPOssa tunnistettujen ilmiöiden käsittelyä ja ongelmien ratkaisemista on luoda toimiva poikkihallinnollinen mittaristo, jonka perusteella VANUPO:n asettamia toimenpiteitä seurataan. Seuraamisen tulee tarkoittaa ministeriöiden yhteistä raportointivastuuta VANUPO:n toteutumisesta.

Harrastaminen

Nykytila

Suurimmalla osalla lapsista ja nuorista on jokin harrastus. Harrastavien osuus on noussut vuodesta 2012 vuoteen 2018 ja on nyt 89%.¹ Vaikka tämä peruslähtökohta on hyvä, esiintyy harrastamisessa vakavia ongelmia. Esimerkiksi liikuntaharrastuksissa lähes kolmasosa lapsista ja nuorista on kokenut kiusaamista.¹ Kiusaaminen kohdistuu varsinkin vähemmistöihin, mutta on muutenkin yleistä. Mahdollisuudet harrastaa eivät ole myöskään yhdenmukaiset, sillä 39 % 15-19 vuotiaista on joutunut jättämään harrastuksen aloittamatta rahanpuutteen takia ja 28% lopettamaan harrastuksen samasta syystä.³ Harrastamiseen liittyy myös alueellisia ja sosiaalisia eroja. Esimerkiksi tyttöjen harrastamattomuus on nousussa, poikien laskussa.¹ Olisi myös tärkeää huomata, että harrastamattomuus yleistyy, mitä vanhemmaksi nuoret tulevat – ja että erityisesti nuorilla aikuisilla harrastamattomuus on yleisempää.²

Toimenpiteet

Opetus- ja kulttuuriministeriö valmisteli vuonna 2019 harrastamisen strategian, jolla pyritään edistämään lasten ja nuorten harrastamista. Strategia sisältää kannatettavia toimenpiteitä ja on hyvä aloite, mutta seuraavan VANUPOn tulee olla edistämässä ajatusta koko valtionhallintoa koskevasta harrastamisen strategiasta, joka ylittää hallituskaudet ja jossa ratkaistaan harrastamisen kokonaiskoordinaation haasteet. Erityisesti kiusaaminen harrastuksissa täytyy saada loppumaan: tämä vaatii selkeää seurantaa kiusaamisesta harrastuksissa, myös muissa kuin liikuntaharrastuksissa. Harrastuspassin toimeenpanoa tulee jatkaa ja sen käyttöönottoon tulee varata riittävät resurssit, tavoitellen myös nykyistä laajempaa kohderyhmää.

Demokratia, osallistuminen, halu vaikuttaa

Nykytila

Nuorten politiikkakiinnostus on ennätystasolla ja nuorten luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin on korkea.⁴ Vaikka tässä mielessä voidaan olla varsin toiveikkaita poliittisen järjestelmän legitimitetin puolesta, on osallisuuden ja vaikuttamisen edistämisessä paljon tekemistä. Poliittisessa toiminnassa mukana on vain 15 % nuorista, mutta muuten vaikuttamaan pyrkii lähes puolet nuorista. Myös parlamentaarisen vaikuttamisen ulkopuoliset keinot ovat kasvussa, ja esimerkiksi ostopäätöksiin on vaikuttanut 77% nuorista.⁴ Kaikki nuoret eivät kuitenkaan osallistu, ja osa jää osallisuudessa ulkopuolelle. Varsinkin koulutustaso vaikuttaa voimakkaasti poliittiseen osallistumiseen: esimerkiksi korkeakoulutetut ovat äänestäjinä ja järjestötoimijoina aktiivisia, kun taas kokonaan ilman koulutusta olevat vaikuttavat muita useammin osallistumalla sosiaalisessa mediassa tapahtuviin keskusteluihin ja jättämällä äänestämättä.⁴

Toimenpiteet

Osallistumisen eriytymisen ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi on jatkettava työtä mm. demokratiakasvatuksen vahvistamisessa oppilaitoksissa. Samalla on kiinnitettävä huomiota oppilaitosten ulkopuolella olevien nuorten demokratia- ja osallistamistaitojen kehittämiseen. Laaditaan nuorten demokratiaa vahvistava toimenpideohjelma oikeusministeriön vetäytävällä. Nuorten poliittisen osallistumisen mahdollisuuksia tulee yhdenvertaistaa pitämällä huolta siitä, että koulutustasosta huolimatta nuorilla on tietopohjaa ja valmiuksia vaikuttamiseen. Tuodaan politiikkaa lähestyttävämmäksi kouluihin. Otetaan vakavasti nuorten ulkoparlamentaariset vaikutustavat ja viestit, samalla kuin kehitetään tapoja vaikuttaa edustuksellisessa demokratiassa. Tehdään yhteistyötä valtionhallinnon, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa osallisuuden edistämiseksi. Esimerkiksi vuonna 2018 eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti¹⁰ sisältää ehdotuksia nuorten osallisuuden parantamiseksi.

Osaaminen

Nykytila

Miltei kaikki nuoret pitävät uusien asioiden oppimista hauskana, laajaa yleissivistystä arvokkaana ja uskoo koulutuksen parantavan olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia.³ Suomessa koulutusjärjestelmä on tunnetusti laadukas. Jotta työmarkkinoilla pärjää, nuorten on hankittava suhteellisen korkeaa osaamista, sillä Suomessa työntekijöiden kysyntä kohdistuu ennen kaikkea korkean osaamisen aloille. Lisäksi esimerkiksi toisen asteen läpäisyastetta pitäisi nostaa.⁹ Huomattavaa on myös, että poikien osaaminen peruskoulussa on heikentynyt.¹³ Nuoret suhtautuvat erittäin myönteisesti koulutukseen. Viidennes nuorista on keskeyttänyt tutkintoon johtavan opiskelun, mutta suurimmalla osalla tätä selittää vääräksi koettu alavalinta, jonka jälkeen aloitetaan uuden tutkinnon opiskelu. Koulujen ja oppilaitosten ulkopuolella, esimerkiksi harrastuksissa ja työelämässä, tapahtuu myös tärkeää oppimista. Tämä korostuu entisestään, kun nuorten kokemus monien keskeisten taitojen oppimisesta koulutuksessa on pudonnut.³

Toimenpiteet

Taataan nuorisotakuun neuvottelukunnan teesien¹² mukaisesti jokaiselle nuorelle mahdollisuus toisen asteen koulutukseen ja siihen tarvittava tuki. Tuetaan nuorten mielekkään koulutuspolun joustavaa löytämistä ja puututaan koulupudokkuuteen. Kiinnitetään huomiota erityisesti poikien oppimistuloksien parantamiseen. Panostetaan oppilaiden ja opiskelijoiden jaksamiseen: tässä oppilas- ja opiskelijahuollolla on tärkeä avainrooli. Valtion nuorisoneuvosto on vaatinut¹¹ että oppilas- ja opiskeluhuoltolain valmistelun suositusten mukaiset henkilöstömitoitukset 780 oppilasta kokopäivätoimista kuraattoria ja 1000 oppilasta psykologia kohti tulee ottaa käyttöön. Neuvoston näemyksen mukaan on myös lisättävä lääkäripalvelujen resursointia ja siirrettävä painopistettä ongelmien hoitamisessa niiden ennaltaehkäisyyn¹¹. Turvataan opiskelijoiden toimeentulo sosiaaliturvauudistuksen myötä ja varmistetaan, että koulutuksen kustannukset eivät muodostu esteeksi kenenkään nuoren opinnoille. VANUPOn tulee edelleen korostaa ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä kouluissa. Luodaan kannustimia tunnistaa myös koulutuksen ulkopuolinen osaaminen.

Kansainvälisyys ja kestävä kehitys

Nykytila

Kansainvälisyys, kulttuurien moninaisuus ja kestävä kehitys ovat nuorten arkipäivää ja nuorisolain lähtökohtia. Nuoret ovat verkon kautta yhteydessä koko maailmaan ja kansainvälisiin liikkeisiin, kuten ilmastolakkoihin. YK:n päätöslauselmassa Nuoret, rauha ja turvallisuus nuoret ovat tunnustettu keskeisiksi kansainvälisen turvallisuuden ja rauhan ylläpitäjiksi ja edistäjiksi. Nykyinen nuorten sukupolvi on historian suurin maailmassa.¹⁴ Nuorista 89% pitää konfliktinratkaisutaitojen opettelua tärkeänä ja nuoret haluavat ratkaista konflikteja ennen kaikkea neuvottelemalla. Suurin osa nuorista pitää EU:ta hyvänä asiana, mutta toisaalta osa nuorista kokee EU:n yhdentymisen menneen liian pitkälle. Kokemus maailman tilanteesta ei ole nuorten keskuudessa yhteneväinen. Optimistinen suhtautuminen maailman tulevaisuuteen on noussut viime vuosina, toisaalta taas epävarmuus liittyen ilmastomuutokseen, maailmanpoliittiseen tilanteeseen ja kansainväliseen terrorismiin on yleistä.⁴ Myös nuorisotyöllinen osaaminen on Suomessa kansainvälisesti suurta.

Toimenpiteet

Mahdollistetaan nuorten toimiminen globaalissa kansalaisyhteiskunnassa edistämällä nuorten kansainvälisyyttä. Vahvistetaan nuorten roolia Agenda2030:n toimeenpanossa. Jatketaan suomalaisen nuorisotyön osaamisen vientiä Eurooppaan ja nuorisotyöntekijöiden osaamisen kehittämistä koulutuksen ja vuorovaikutuksen avulla. Tuotetaan jatkossakin kansainvälistä vertailutietoa nuorten elinoloista, kuten OECD:n Investing in Youth-tutkimuksessa. Tulevassa VANUPOssa tulisi näkyä vahvemmin myös ulkoministeriön rooli Suomen kansainvälisen nuorisopolitiikan edistäjänä.

-
1. Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018
 2. Harrastamisen strategia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7
 3. Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017
 4. Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018
 5. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret, katsaustilanteeseen ja toimenpiteisiin. Sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö 19.2.2019
 6. Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016
 7. Kouluterveyskysely 2017
 8. Väestöryhmittäiset tuloerot 2015, 4 Nuorten kotitalouksilla tulokehitys heikkoa. Tilastokeskus
 - 9: Investing in Youth Finland. OECD 2019
 10. Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2018
 11. Valtion nuorisoneuvoston kirje hyvinvoinnin ja terveyden ministeriryhmälle 10.12.2018
 12. #TaattuTulevaisuus– Nuorisotakuun neuvottelukunnan teesit tulevaisuuden nuorisotakuusta 10.12.2018
 13. Tytöt ja pojat koulussa. Miten selittää poikien heikko suoriutuminen peruskoulussa? Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 36/2018
 14. United Nations Resolution UNSCR 2250, 2015